

Базар, Н. М. Кананічная форма рытурнэля ў паэзіі Віктара Вабішчэвіча / Н. М. Базар // *Адзінаццатыя Танкаўскія чытанні : зборнік навуковых артыкулаў / Беларус. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал. В. Д. Старычонок [і інш.] ; адк. рэд. В. Д. Старычонок. – Мінск, 2018. – С. 19-21.*

Базар Н. М. (Мінск, Беларусь)

КАНАНІЧНАЯ ФОРМА РЫТУРНЭЛЯ У ПАЭЗІІ ВІКТАРА ВАБІШЧЭВІЧА

Даследаванне функцыянавання пэўнага жанру ў літаратуры – адзін з галоўных момантаў у асэнсаванні праблем традыцый і наватарства. Жанравы падыход дае магчымасць вывучаць творчасць канкрэтнага аўтара і вызначаць яго ўклад у развіццё нацыянальнай літаратуры. Жанравы ўзровень вывучэння тэксту дазваляе гаварыць пра «отношение, которое данный конкретный текст поддерживает с родовой категорией, к которой он принадлежит» [7, с. 54]. Даследчыца Н. Фацеева гэта называе «жанравай сувязю тэкстаў» [8, с. 149], а Ж. Жанэт звяртае ўвагу найперш на «соотношение текста со своим архитектуром» [6, с. 470], праз які «текст включается в различные типы дискурса» [6, с. 470]. Французскі вучоны ў жанравай інтэргэстэтуальнасці бачыць ігнараванне жанравых канонаў. Да яго думкі варта прыслухацца, бо сапраўды працэс трансфармацыі жанравай сістэмы ў канцы XX – пачатку XXI ст. носіць інтэнсіўны характар. У беларускай літаратуры функцыянаваннем як цвёрдых жанравых форм, так і жанравымі кантамінацыямі ўвогуле займаліся і займаюцца навукоўцы В. Рагойша, Г. Адамовіч, І. Штэйнер, Л. Сінькова, М. Мішчанчук, Т. Барысюк, Я. Гарадніцкі і іншыя.

Вершаваныя здабыткі беларускіх паэтаў у жанры санета, трыялета, актавы, хоку, танка гавораць пра тое, што беларуская паэзія займае сёння годнае месца ў сусветнай паэзіі. Безумоўна, зварот да цвёрдых жанравых форм цесна звязаны з праблемай нацыянальнай мовы і нацыянальнай літаратуры. Без развіцця мовы, якая з’яўляецца часткай духоўнай культуры народа, немагчыма ні развіццё нацыянальнай культуры, ні тым больш літаратуры. Канец XX – пачатак XXI ст. выклікаў вялікія зрухі ў розных сферах культурнага жыцця. Сучасныя паэты праводзяць шматлікія эксперыменты ў галіне вершаскладання: адбываецца засваенне новых жанравых форм, выпрацоўка адпаведнага стылю, манеры пісьма, трансфармацыя цвёрдых жанравых вершаформ. Яны актыўна імкнуцца выпрацаваць індывідуальную манеру пісьма, стварыць адметны аўтарскі стыль. Сярод такіх варта згадаць паэта Віктара Вабішчэвіча, які сэнс жыцця бачыць у служэнні роднаму слову, матчынай мове, хоча, каб усе ведалі, што на ёй можна пісаць і класічныя паэтычныя формы.

Творы В. Вабішчэвіча дасканалы апрацаваныя і надзвычай змястоўныя. Па-майстэрску выкарыстоўвае аўтар магчымасці беларускага слова для стварэння яркіх

вобразаў, для перадачы тонкіх пачуццяў і глыбокіх разважанняў. Паэзія В. Вабішчэвіча характарызуецца ўменнем творцы карыстацца рознымі паэтычнымі формамі. У яго зборніках можна знайсці шмат вершаў, напісаных у кананічных формах. Гэта трылет, эпітафія, верлібр, рытурнэль. Спынімся на рытурнэлях паэта.

Вядома, што рытурнэль узнік у італьянскай паэзіі і ў перакладзе азначае прыпеў. Рытурнэль – верш з 3-х ці 4-х строф, напісаных трохрадкоўямі. У такім вершы рыфмуюцца толькі першы і трэці радок кожнага трохрадкоўя, прычым, першыя радкі кожнай страфы кароткія і, як правіла, складаюцца з аднаго слова. Закладзеная паэтам думка ў першых радках развіваецца ў наступных.

Рытурнэля ў беларускай паэзіі ў чыста італьянскай форме да В. Вабішчэвіча не было. Першы паэтычны зборнік «Чорны боль» з рытурнэлямі паэта выйшаў з друку ў 2003 г. Класічную форму рытурнэля захавалі вершы В. Вабішчэвіча «Вежы – войнаў сведкі», «Рытурнэль Бараці», «Укрыжаванне...», «Рытурнэль лёсу», «Чалавек у прыродзе» і іншыя.

«Вежы – войнаў сведкі // Вежы / Пільна глядзяць на гады і стагоддзі – // Бачаць здзічэлыя межы. // Войнаў / Чорных, ліхіх, ненажэрных і дымных / З кожнага зараз даволі. // Сведкі // Гінуць ад думак ахвяры і ката, / Жыць застаюцца так рэдка...» [5, с. 42].

Тэматычны дыяпазон рытурнэляў В. Вабішчэвіча даволі шырокі: філасофскія погляды паэта, гісторыя народа і захапленне навакольным асяроддзем. Напрыклад, рытурнэль «Крэва»: «Крэва... / Семя лёсу? Семя здрады? / Разгалосся з Крэва дрэва. // Голас... / Слова цемры? Слова шчасця? / Меч над вокам, тонкі волас. // Космас... / Не прастора і не глыбы. / Гэта наш найлепшы распіс» [3, с. 39].

Большасць рытурнэляў паэта складаюцца з трох строф, напісаных трохрадкоўямі. Першыя радкі кожнага трохрадкоўя ўтрымліваюць адно слова і рыфмуюцца з трэцім радком.

Вершы «Наіўная мелодыя Тасканы» і «Мроі» В. Вабішчэвіч лічыць рытурнэлямі, хаця тут з аднаго слова складаецца трэці радок, а не першы, і рыфмуецца 1-ы і 2-гі радкі, а не 1-ы і 3-ці. «Зялёнае сонца над белаю пустыняй, / Абуджаны звон над забытай святыняй – / Вясна. // Блакітная кветка заснула на снезе, / Прабітае сэрца на лютым абрэзе – / Спакой. // Пунсовае ранне, ружовыя хвалі, / І лёс непахісны кладзецца на шалі – / Прастор. // Вандроўнік ідзе па дзядулевай сцежцы / Насустрач слязам і лагоднай усмешцы – / Да зор» [5, с. 38] («Мроі»).

Калі верш «Мроі» мае чатыры страфы, што адпавядае класічнай структуры рытурнэля, то верш «Наіўная мелодыя Тасканы» мае дзевяць строф, што супярэчыць класічнай будове гэтага верша. Разам з тым тут варта згадаць адну акалічнасць: у вершы «Наіўная мелодыя Тасканы» ёсць тры дзевяцірадковыя страфы, кожная з якіх складаецца з трох трохрадкавых строф, выступаючы такім чынам як асобны рытурнэль. Прычым, думка, закладзеная у кожным папярэднім дзевяцірадкоўі, працягваецца ў наступным. Мы назіраем такім чынам навацыі паэта ў тэхніцы вершаскладання, здольныя выклікаць каляровую гаму пачуццяў.

В. Вабішчэвіч стаў першым беларускім паэтам, які засвоіў класічную італьянскую цвёрдую форму верша рытурнэль і надаў ёй нацыянальны каларыт. Сучасны майстар плённа працягвае паэтычныя здабыткі сваіх папярэднікаў, чым пашырае жанравыя магчымасці беларускага вершаскладання.

ЛІТАРАТУРА

1. Багдановіч, М. Выбраныя творы / М. Багдановіч. – Мінск : Беларус. кнігазбор, 1996. – 494 с.
2. Вабішчэвіч, В. В. Кахаю і люблю / В. В. Вабішчэвіч. – Мінск : Кнігазбор, 2006. – 80 с.
3. Вабішчэвіч, В. В. Orbi / В. В. Вабішчэвіч. – Мінск : Канфілда, 2012. – 104 с.
4. Вабішчэвіч, В. В. Уражанне / В. В. Вабішчэвіч. – Мінск : Кнігазбор, 2009. – 60 с.

5. Вабішчэвіч, В. В. Чорны боль / В. В. Вабішчэвіч. – Мінск : Маст. літ., 2003. – 64 с.
 6. Женетт, Ж. Фигуры : в 2 т. / Ж. Женетт ; пер. с франц ; под ред. С. Зенкина. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – Т. 2. – 472 с.
 7. Пьеге-Гро, Н. Введение в теорию интертекстуальности / Н. Пьеге-Гро. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 240 с.
 8. Фатеева, Н. А. Интертекст в мире текстов: контрапункт интертекстуальности / Н. А. Фатеева. – М. : КомКнига, 2007. – 282 с.
-